

Tomáš Kostecký: Volební systémy a politický konflikt v prostoru (Klasifikace volebních systémů, jejich geografické implikace a politické souvislosti)

V úvodu své práce autor nabízí poměrně jednoduché definice demokracie a vlády a připravuje si tak půdu pro následující popis způsobů jakým se přenáší moc lidu na jejich reprezentanty, jaký je vliv lidu a jakým způsobem jsou utvářeny zákony.

V první části se věnuje moderním volbám a pravidlům, podle kterých se volby konají – volebním systémům. Popisuje klasickou klasifikaci na většinové a poměrné volební systémy s popisem jejich hlavních definičních znaků. Dále se podrobně věnuje nejdůležitějším typům v rámci těchto kategorií. V rámci kategorie většinových volebních systémů popisuje fungování „anglosaského“ systému prvního v cíli, „francouzského“ systému absolutní většiny a „australskému“ alternativnímu hlasování. Dále se věnuje základním proměnným volebních systémů se zvláštním zřetelem na volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny PČR. Nutno podotknout, že vzhledem k poměrně významné změně volebního zákona v roce 2000, jsou pasáže věnované tomuto tématu neaktuální. Po popisu fungování se dostává k popisu výhod a nevýhod jednotlivých kategorií. Bohužel se věnuje především kategoriím jako celku a nedokáže tak postihnout výhody a nevýhody používaných typů. Poslední část článku tvoří velmi stručné popisy volebních systémů zemí V4 zaměřené především na okolnosti vzniku volebních pravidel a jejich specifických rysů.

Jako politologovi se mi zdál celý článek příliš zjednodušující, na druhou stranu chápu, že pro laika jsou nabízené informace více než dostačující. Poskytované informace by mohly být podávány více „pohromadě“, protože např. Rámeček 2 naznačuje, že jedinou cestou spojující většinový systém s poměrným, je velikost obvodu (vyjádřená počtem mandátů) a potom sám autor přiznává, že tuto škálu modifikují také jiné proměnné.

Z povrchního popisu vystupuje několik možná až příliš podrobných „případových studií“. Zvláště popis volebního systému pro prezidentské volby v USA mi přijde zbytečně detailní, navíc obsahuje nepřesné tvrzení, že volitelé jsou k volbě určitého kandidáta zavázání. Nejsou, pouze se zatím v praxi nestalo, že by někdo volil pro druhého kandidáta, na druhou stranu se ale několik volitelů zdrželo. Možnost být zvolen s menšinou hlasů ale prakticky několikrát nastala (naposledy ve volbách 2000, kdy Bush „porazil“ Gora).

V krátké poznámce o dalších volebních systémech se autor znovu zmiňuje o alternativním hlasování, ale zcela vynechává hlasování blokové. Drobné nepřesnosti se pak dopouští v popisu fungování systému STV, kdy hlasy přesunované shora nejsou obvykle vybírány náhodně, ale jsou určeny proporcí druhých (či dalších) preferencí na všech lístcích, které jsou momentálně započítány pro kandidáta.

Některá tvrzení ohledně fungování a vlivu jednotlivých prvků v rámci poměrných volebních systémů jsou poměrně zavádějící. Rozdílný typ listin obvykle není považován za nějak zvlášť důležitý faktor určující sám o sobě typ volebního systému. Ten určuje součinnost všech hlavních proměnných. Preferenční hlasování (a škrkání) v podmínkách vázaných kandidátních listin je nutně omezeno určitým počtem hlasů, které má volič k dispozici. Volná kandidátní listina především umožňuje vlastní seřazení kandidátů voličem a právě jen hlasy voličů určují pořadí na kandidátce a tedy zvolené kandidáty, zatímco vázaná podoba obvykle dává silnou roli straně a nedovoluje zcela změnit pořadí, tak jak bylo navrženo stranou

Žádný z dělitelů ani kvót nezvýhodňuje malé strany, pouze pro ně činí systém méně nevýhodným. Zároveň je vhodné upozornit především na vztah vlivu formule a vlivu velikosti volebního obvodu, kdy ve velmi velkých (cca nad 30 mandátů) obvodech poskytují téměř všechny typy formulí i dělitelů shodné výsledky. Dánský systém se nikde nepoužívá ani nepoužíval pro rozdělování mandátů mezi strany ale pouze pro určování počtu křesel

rozdělovaných v jednotlivých obvodech v Dánsku. Huntingtonův dělitel není neutrální, největší vliv na výsledek malých stran má především určení počátečního bodu dělení, pokud se začíná vyšším číslem než jedna, obvykle to malé strany poškozují. Na druhou stranu, vždy záleží na jakém „vzorku“ je prováděno modelování, protože s „vhodným“ nastavením vzájemných poměrů zisků jednotlivých stran lze namodelovat téměř cokoli.

Zvláštní je naprosté opomenutí velikosti volebního obvodu a z toho plynoucího přirozeného prahu a uzavírací klauzule, které velmi výrazně mění rozdělení mandátů.

Výhody a nevýhody většinového systému jsou vztaženy v podstatě pouze k prostředí Velké Británie, přitom jiné typy fungují poněkud jinak a odlišné jsou rovněž výstupy stejného typu v různých státech. Srozumitelnost pro voliče se týká jen systém FPTP další typy již tak jednoduché nejsou, jak to ukazuje vysoká proporce tzv. oslích hlasů v australských volbách. I ve většinových systémech se objevují situace, kdy se vytváří povolební koalice a kdy vláda není vůbec stabilní (Kanada, africké země).

Poměrný systém rozhodně nevylučuje disproporce mezi podílem mandátů a podílem získaných hlasů (viz Zelení nebo Španělsko). Propadnutí hlasů nezpůsobuje jen umělá klauzule, ale také přirozený práh, který je určen především velikostí volebního obvodu, jak to ukazuje příklad voleb do zastupitelstva HM Prahy. Rozdíl v zajištění reprezentace menšin spočívá ne v tom, že poměrný systém dokáže zajistit zastoupení menšin, ale že dokáže zajistit zastoupení i regionálně nekonzentrovaných menšin.

Vzhledem k dlouhému časovému odstupu od vydání článku je dobré připomenout že Polsko později prošlo dalšími několika změnami volebního systému, stejně tak došlo k dílčím změnám v Českém a Slovenském volebním systému.

V Maďarsku oněch 58 poslanců na celostátní listině není voleno tím způsobem, že by pro ně byly přímo odevzdány hlasy, ale slouží ke kompenzaci disproporcí v zisku mandátů z ostatních dvou složek.

Jaký je rozdíl v „profilu“ kandidáta, který zvítězí v systému FPTP a který zvítězí v alternativním hlasování?

Může fungovat volební systém stejně v zemích s různým kulturním zázemím?

Znamená navýšení podpory pro nějakou stranu nutně přesun voličů od jiné strany?

Petr Jehlička –Luděk Sýkora: Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920 - 1990)

Studie se věnuje kontinuitě volebního chování ve svobodných parlamentních volbách od roku 1920 do roku 1991. Práce se skrze níže podrobněji popsanou metodu vymezení území stabilní volební podpory snažila prokázat, že ani 40 let nedemokratického vývoje nenarušilo regionální rozmanitost kulturního a sociálního klimatu, které se odráží ve volebních výsledcích, konkrétně dokládáných na příkladu stran ČSL, ČSSD, KSC a ČSNS. Metodika vlastní analýzy vychází ze zachycení intenzity volební podpory jednotlivých stran v okresech, na jehož základě jsou vymežovány oblasti, v nichž strany dosahují určité úrovně volební podpory. Výpočet se provádí zvlášť pro každou stranu a každé volby. Oblasti, ve kterých je koncentrováno 50% z celkového počtu stranou získaných hlasů pak představují území její volební podpory. Máme-li takto vymezená území volební podpory, můžeme výsledováním jednotek obsažených ve všech dílčích územích nalézt území stabilní volební podpory, kde tradiční sociální a kulturní klima determinuje orientaci na politické síly, které se mu svým programem nejvíce přibližují. Autoři metodu rozšiřují doplněním měř územní koncentrace, volební úspěšnosti a čisté územní koncentrace. Analýza územní koncentrace volební podpory je jednoduchou koncentrační mírou k charakterizování, na jak velkém území získaly strany v

jednotlivých volbách určitou poměrnou část hlasů. Územní koncentrace je podmíněna schopností strany získávat ve svých klíčových oblastech hlasy voličů. Tuto vlastnost kvantifikuje míra úspěšnosti. Čistá míra koncentrace ukazuje, v jakém prostředí získala strana 25%, 50% a 75 % podíl svých voličů. Pokud je hodnota menší než jedna, je "jádrovou" oblastí venkov, pokud je větší než jedna, pak města. Výsledky měř jsou problematické z hlediska nemožnosti nalézt případné výchyly způsobené např. podporou strany v jednom městě a jinak pouze na venkově.

Podle studie je území stabilní volební podpory ČSL lokalizováno na jižní Moravě a Vysočině, především ve venkovských oblastech. ČSNS svou podporu nacházela ve východních Čechách, v Praze, Brně a Zlíně, tedy především v městském prostředí. Území volební podpory ČSSD se neustále proměňovaly a ve stejném trendu pokračovaly také 90. léta. KSČ byla podporována především ve středních a severozápadních Čechách a na Ostravsku.

Jako jakýsi protiklad území stabilní volební podpory Jehlička se Sýkorou vymezují území, ve kterém ani v jedněch ze sledovaných voleb strany nezískaly alespoň průměrný republikový výsledek. Jde tedy o regiony, jejichž obyvatelstvo danou stranu tradičně nepodporuje. Odlišná podstata tohoto vymezení regionů marginality vzhledem k mechanismu vytváření území stabilní volební podpory potom přináší problémy do srovnání jednotlivých regionů vzniklých těmito odlišnými cestami. Tento způsob regionalizace především zcela ignoruje lidnatost okresu projevující se v počtu voličů a tím i v absolutním počtu hlasů.

Práce předkládá poměrně jednoducho metodu vhodnou k analýze volební podpory na vyšším měřítku. Poněkud problematické je ale určení konkrétních mechanismů, které toto rozložení způsobily. Na druhou stranu ambice tyto důvody nalézt dalece přesahuje 16 časopiseckých stránek. Výstupy analýzy poměrně dobře ilustrují vývoj lokalizace a síly různých politických postojů.

Proč se KSČM proměnila z „městské“ strany na venkovskou?

Co způsobilo udržení tradiční volební podpory mezi roky 1946 a 1990?

Je pro stranu výhodné mít v prostoru homogenní nebo naopak úzce koncentrovanou podporu?